

„Karakter“ (1938) en „Tijding van Ver“ (1961) zijn hoogtepunten in de Nederlandse literatuur.

Terwijl de Forumgeneratie met haar waardering voor de „vent“ volop bloeide, is Bordewijk begonnen te eksperimenteren. En dat heeft hij in zijn gehele oeuvre volgehouden. Hij experimenteerde zowel met de bouw als met de stijl van de roman. Zo werd hij de wegbereider van het eskpressionisme, de belangrijkste auteur in Nederland van de „Nieuwe Zakelijkheid“, met de totaal eigen reporterstijl, hard, kort en direkt, meestal messcherp geformuleerd. Even logisch, direkt, architektonisch bijna - Bordewijk was inderdaad een kenner van architektuur - is de bouw van de roman. En even hoekig, weinig gekompliceerd, nuchter en bijna matematisch waren Bordewijks romanfiguren. André Demedts heeft hem ooit „een ingenieur in de literatuur“ genoemd. Bordewijk is intellektualistisch, onromantisch, zakelijk. Maar ook kent hij de angst van het mens-zijn en probeert hiertegenover durf en moed te plaatsen, offerzin en tucht, zelftucht vooral. Wij raken met „angst“ en „tucht“ inderdaad de kern van Bordewijks schrijverschap. Maar de angst uit zich in zijn oeuvre meestal op een romantische wijze, zodat deze daadmens in wezen een romantikus was. Inderdaad, Poeëse griezel, groteske satire, mysterieuze relaties tussen mensen en dingen, paranormale gebeurtenissen en toestanden, doorkruisen vanaf zijn vroegste verhalen „Fantastische Vertellingen“ (1919), die ten onrechte nog steeds worden onderschat, zijn harde, feilloos gekonstrueerde en streng beredeneerde verhalen. Bordewijk is wellicht het best te vergelijken met Gerrit Achterberg, met wie hij enerzijds de konsekvente matematische schrijftuur, anderzijds de drang naar het mysterie en de overtuiging dat men berichten kan krijgen uit en doorgeven naar de overzijde gemeen heeft. Bordewijk heeft zeer veel geschreven: hij debuteerde met gedichten, schreef naderhand verhalen, novellen, romans en zelfs toneelwerken. Typisch voor ongeveer al zijn personages vanaf „Bint“ tot en met „Tijding van Ver“ is een soort Spartaanse levenshouding, die evenwel in latere werken veel menselijker wordt. Vaak vindt men in zijn romans twee sterke figuren, die tegen elkaar opvechten, elkaar pogen te elimineren, maar daardoor elkaar in hun zelftucht stijven. Deze tematiek van angst bezworen door tucht is er de oorzaak van dat de personages van zijn boeken veel meer dragers zijn van een gedachte dan levende mensen. Dit is evenwel veel minder het geval voor de hoofdfiguur in zijn voorlaatste boek „Tijding van Ver“ - nauwelijks een week voor zijn afsterven was zijn jongste werk verschenen „De Holbertons“ - de „grand old man“ ex-raadsheer Braam Bouwens die herinneringen oproept aan Henri, de bankier uit „Zelfportret of het galgemaal“ van Herman Teirlinck. Zelden blijft een schrijver tot op zo hoge leeftijd als bij Bordewijk, creatief belangrijk. Inderdaad „Tijding van Ver“ (1961) wordt door velen als het meesterwerk van deze auteur beschouwd.

W. Spillebeen

□ Nadat hij kort tevoren de prijs van het Kunstenaarsverzet had gekregen, is aan Leo Vroman de P.C. Hooftprijs toegekend „voor

zijn gehele poëtische oeuvre“. Tegelijk met de toekenning van deze staatsprijs verscheen een verzamelbundel van zijn poëzie: „126 Gedichten“. Van de dichters die na de oorlog aan het woord kwamen, is de nu vijftigjarige Vroman een van de belangrijkste. Hij publiceerde zowel proza als poëzie, en in allebei doet hij zich kennen als een auteur met een volkomen eigen geluid: innig, speels, liefderijk, bizar soms. In veel van zijn gedichten is de betrokkenheid op de dikwijls met medelijden maar altijd met liefdevolle blik beschouwde mens, in de pogingen hem te begrijpen of te laten of te doen begrijpen, het belangrijkste gegeven. Zijn poëzie is zuiver menselijk, ook in die zin dat altijd alle menselijke aspecten erin meespelen: ze is weemoedig en nuchter, ernstig en speels - en dat niet afwisselend maar tegelijk. Hij is „altijd bezig te sterke gevoelens te ontwijken, waardoor hij ze steeds tot uitdrukking brengt.“ (Gomperts). Zijn woordgebruik is heel persoonlijk, met veel verrassende neologismen.

Voor de bloemlezing Kort Geding waarin een verhaal van hem werd opgenomen, schreef Vroman zijn biografie: „Leo Vroman, geboren te Gouda in 1915. Daar H.B.S. Studeerde biologie te Utrecht 1932-1940. Tineke ontmoet en verloofd gedaan '38. Gevlucht 14 mei '40 naar Engeland. Naar Indië, daar dankzij Tineke's vader afgestudeerd (drs.); assistent Geneeskundige Hogeschool Batavia. Van begin tot eind van de oorlog met Japan, soldaat; krijgsgevangene o.a. in Bandoeng, Tjilatjap, Batavia, Singapore, Osaka en Nagasaki; toen naar Manilla (vrij), onderweg naar Holland (en Tineke) in New York blijven steken dankzij Dr. Snapper in 1946. Freelance illustrator en schrijfwerk, toen naar New Brunswick, Research Associate met Tineke samen, die 9 september 1947 aankwam (we trouwden 10 september). Geraldine geboren '50, Peggy Ann geboren '52. Naar New York in '55, Research Assistent Mt. Sinai Hospital tot '58. Ph. D. graad in Utrecht '58; Res. Fellow Mus. Nat. Hist. van '58 tot '61, nu Physiologist, Vet. Adm. Hospital, Brooklyn, N.Y.“

Van Leo Vroman verscheen tot nu toe (behalve enkele recente tijdschriftpublicaties: gedichten en brieven):

Poëzie: Gedichten; Gedichten, vroegere en latere; Poems in English; Inleiding tot een leegte; Uit slaapwandelen; De ontvachting; Twee gedichten; Fabels van Leo Vroman; Manke vliegen.

Afgezien van de Poems in English en Manke vliegen werd deze poëzie gebundeld in de bij Querido, Amsterdam verschenen „126 Gedichten“ (1965).

Proza: Tineke; De adem van Mars; Snippers van Leo Vroman. Deze drie boeken zijn bijeengebracht in „Proza“ (Querido, Amsterdam, 1960).

Leo Vroman werd voorgesteld in Ons Erfdeel, 6e jrg., nr. 1.

J. van Alphen

□ Die A.P.B. (Afrikaanse Pers Beperk)- prys vir 1964 is op 26 Februarie 1965 oorhandig aan Breyten Breytenbach vir sy twee debuutwerke „Die Ysterkoei moet sweet“, 'n digbundel, en „Katastrofes“, 'n bundel prosa- sketse. Dit is op spesiale versoek van die

beoordelaars, Proff. N.P. van Wyk Louw en D.J. Opperman en Dr. F.I.J. van Rensburg, aan albei toegeken en nie aan een boek, soos die prysreëls bepaal nie.

Die twee bekroonde werke staan in die teken van die moderne Afrikaanse letterkundige vernuwing van die sogenaamde „Sestiger“-groep en is geloof vir hul frisheid en oorspronklikheid. Breytenbach self verklaar egter dat hy heelwat inspirasie geput het uit werke van die Spaanse digters soos Pablo Neruda en Lorca en ook die ou Sjinese skrywer Tao Joean-Ming.

Die oorhandiging van die prys was 'n unieke gebeurtenis in die geskiedenis van die Afrikaanse letterkunde. Dit het naamlik plaasgevind in 'n kuns'enaars-restaurant op die linkeroewer van die Seine, in Parys waar Breytenbach die afgelope jare werksaam is.

Die veelsydige Breytenbach was tot nogtoe alleen bekend as skilder en word selfs beskou as die mees suksesvolle Suid-Afrikaanse skilder in die buiteland. Afgesien van suksesvolle eenmans-uitstallings word van sy skilderye permanent uitgestal by 3 Paryse, een Nederlands en een Amerikaanse kunsgalerye.

J. Willemsse

BEELDENDE KUNST

□ Op 15 april 1965 overleed Floris Jaspers. Ondanks zijn 76 jaar (hij werd te Antwerpen geboren op 18 maart 1889 als zoon van de beeldhouwer Emiel Jaspers) was hij nog steeds zéér aktief en kon hij - op zijn spreekwoordelijke geworden, niet al te gepolitoerde manier - uit zijn slof schieten.

Jaspers werd eens door Roger Avermaete de man der verrassingen genoemd. Terecht, omdat hij altijd opnieuw zijn omgeving - en die kende hem toch een beetje - kon verbazen door de meest onverwachte artistieke buitelingen. Terwijl hij steeds... Floris Jaspers bleef.

Floris Jaspers was, in elk opzicht, een buitengewoon man. Geen enkel procédé was hem vreemd. Hij beoefende alle technieken, van Cézanne tot Picasso. Begonnen als impressionist, in de schaduw van Rik Wouters, speelde hij het nadien klaar zich terzelfdertijd als kubist en als ekspressionist te manifesteren.

Met zijn broer Oscar, met Paul Joostens en Paul Van Ostaijen, behoorde Floris Jaspers tot de avantgarde der twintiger jaren. „Jaspers schildert zoals hij leeft“, heeft wijlen zijn vriend Gaston Burssens geschreven. Daarnaast was Jaspers een virtuoos, met een vaardigheid die zelden zijns gelijke heeft gevonden. Sommige van zijn schilderijen op glas zijn meesterlijk.

Eén der hoogtepunten uit Jaspers loopbaan is zijn Kongolese periode geweest. In kontak met het Kongolese leven heeft hij, op zestigjarige leeftijd, een nieuwe bloeiperiode gekend.

Misschien heeft Floris Jaspers zich al te zéér

versnipperd om tot het heiligdom der groten door te dringen. Misschien is hij te eigenzinnig geweest om soepeler oplossingen te vinden. Toch zal hij zijn eigen en typische plaats blijven behouden in het panorama der moderne Vlaamse schilderkunst.

□ Ook de Brugse schilder Fernand De Cock is - slechts drieëndertig jaar oud - van ons heengegaan. Hij kwam definitief in het nieuws toen hij, in 1963, de Prijs van Knokke veroverde. Kenmerkend was dat in zijn doeken, waarin het zwart vaak domineerde, de doodsgedachte zo vaak aanwezig was en op de voorgrond trad. Heeft hij zijn vroeg verscheiden voorvoeld?

□ Over Vincent Van Gogh moet zowat alles gezegd zijn, wat er te zeggen valt. Verwacht dus niet van ons dat we nieuwe gezichtspunten naar voren brengen, in verband met de tentoonstelling van veertig schilderijen en evenveel tekeningen en akwarellen die, in het Museum voor Schone Kunsten te Gent, uitzonderlijke belangstelling heeft gewekt.

Het eksposeren van een tachtigtal werken van Vincent Van Gogh blijft altijd een gebeurtenis. De werken waren afkomstig uit de verzameling van zijn neef Ir. V.W. Van Gogh, die ze aan een stichting heeft geschonken, waarvan hij voorzitter is.

Schijnt het tema van Van Gogh, zoals we reeds opmerkten, ongeveer uitgeput, dan betekent dit niet dat het werk van deze moderne grootmeester niet meer aktueel zou zijn. Integendeel.

Het is een feit dat ingewijden en geïnteresseerden en vooral de vakmensen (in hoofdzaak de schilders zelf) met steeds weerkerende verbazing de schilderijen van Van Gogh bekijken. Ten eerste om hun absolute pikturele betekenis en daarnaast om hun opmerkelijke koloristische frisheid.

Vincen: stierf in 1890 en toch geven zijn doeken de indruk dat ze pas gisteren werden geschilderd.

□ Ter gelegenheid van de Gentse Floraliën, - die duizenden bezoekers naar de Arteveldestede deden stromen, - had de Kredietbank een passende tentoonstelling ingericht, onder de titel: „Bloemen in de Vlaamse Schilderkunst, van James Ensor tot heden.“

Met behulp van bloemstukken van een vijftigtal schilders werd een vrij representatieve tentoonstelling samengesteld.

De twee De Smet's, Permeke, Saverijs, De Troyer, Wolvens, Van Dijck, Brusselmans, stoffeerden onder meer deze ekspositie, tesamen met lokale meesters als Verdegem, Dupuis, Callewaert en jongere artiesten als Houwen, De Brock, De Vuyst, Reusens, Saey en andere.

□ Van de Floraliëntijd had de Oostvlaamse